כיתה ח' | חינוך חברתי-רגשי | שיעור 2 מתוך 3 | 45 דק'

מתאים לממלכתי ולממלכתי-דתי (בחמ"ד אפשר לשלב בשיעורי מידות ותורה שבעל פה)

מקורות: מדבר שקר תרחק, ודובר אמת בלבבו

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יקראו שלושה מקורות על מידת האמת: מן התורה, מן התהילים ומן הגמרא
- התלמידים יסבירו את ההבדל בין "לא לשקר" לבין "להתרחק מן השקר"
- התלמידים יכירו את סיפור רב ספרא ויסבירו מה פירוש "דובר אמת בלבבו"

📖 הסבר למורה

בתורה כתוב "מדבר שקר תרחק" (שמות כג, ז). שימו לב: לא כתוב רק "אל תשקר" אלא "תרחק", כלומר להתרחק גם מדברים שמובילים לשקר או שנראים כמו שקר. אפשר לשאול את התלמידים מה זה אומר בחיים שלהם (למשל: "לעגל" סיפור, לצטט רק חצי משפט).

בתהילים טו דוד שואל: מי יגור באוהל ה'? אחת התשובות היא "ודובר אמת בלבבו" (תהילים טו, ב). בגמרא במסכת מכות (כד ע"א) מובא על הפסוק הזה: "כגון רב ספרא". רש"י שם מספר את המעשה (בשם השאלתות): לרב ספרא היה חפץ למכור. אדם הציע לו מחיר בזמן שקרא קריאת שמע, ורב ספרא לא ענה כי לא רצה להפסיק. הקונה חשב שהמחיר לא מספיק והעלה את ההצעה. כשסיים, אמר לו רב ספרא: קח את החפץ במחיר שהצעת בהתחלה, כי בליבי כבר הסכמתי למחיר הזה.

מה מיוחד ברב ספרא? הוא לא אמר שום דבר בקול, אבל גם ההחלטה שבלבו הייתה בעיניו כמו דיבור. זו אמת "בלבבו": התאמה בין מה שבלב לבין מה שבפה ובמעשים.

בגמרא במסכת שבת (נה ע"א) רבי חנינא אומר: "חותמו של הקדוש ברוך הוא אמת". חותם הוא הסימן שמזהה את בעליו. כלומר, האמת היא "החתימה" של ה' בעולם.

📜 המקורות (פסוקים מתוך מכון ממרא, גמרא ורש"י מתוך ספריא)

שמות כג, ז

מִדְּבַר-שֶׁקֶר, תִּרְחָק; וְנָקִי וְצַדִּיק אַל-תַּהֲרֹג, כִּי לֹא-אַצְדִּיק רָשָׁע.

תהילים טו, א-ב

מִזְמוֹר, לְדָוִד: יְהוָה, מִי-יָגוּר בְּאָהֳלֶךָ; מִי-יִשְׁכֹּן, בְּהַר קָדְשֶׁךָ. הוֹלֵךְ תָּמִים, וּפֹעֵל צֶדֶק; וְדֹבֵר אֱמֶת, בִּלְבָבוֹ.

מכות כד ע"א

"וְדוֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ" – בְּגוֹן רַב סָפְרָא.

רש"י על מכות כד ע"א (ד"ה רב ספרא)

היה לו חפץ אחד למכור ובא אדם אחד לפניו בשעה שהיה קורא ק"ש ואמר לו תן לי החפץ בכך וכך דמים ולא ענהו מפני שהיה קורא ק"ש כסבור זה שלא היה רוצה ליתנו בדמים הללו והוסיף אמר תנהו לי בכך יותר לאחר שסיים ק"ש אמר לו טול החפץ בדמים שאמרת בראשונה שבאותן דמים היה דעתי ליתנם לך

שבת נה ע"א

דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: חוֹתָמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "אֱמֶת".

👩‍🏫 פעילות בכיתה

1. פתיחה, דילמה (5 דק'): "חבר מבקש: אם אמא שלי מתקשרת, תגיד שהייתי אצלך כל אחר הצהריים. זה לא נכון, אבל הוא אומר שזה לא חשוב." מה עונים לו? אחר כך: איך זה קשור לעומר מהשיעור הקודם?
2. תחנות מקורות (20 דק'): שלוש תחנות בכיתה, בכל אחת מקור אחד ושאלה: תחנה 1 "מדבר שקר תרחק"; תחנה 2 "ודובר אמת בלבבו" וסיפור רב ספרא; תחנה 3 "חותמו של הקב"ה אמת". הקבוצות עוברות בין התחנות כל 6-7 דקות.
3. סיפור רב ספרא (10 דק'): המורה מספר את הסיפור. שואלים: מה היה קורה אילו רב ספרא לקח את המחיר הגבוה? האם זה היה שקר?
4. קישור (5 דק'): איזה מקור הכי מתאים לסיפור של עומר? למה?
5. סיכום (5 דק'): כל תלמיד כותב "חותם" אישי: משפט אחד על אמת שהוא רוצה שיזהו אותו בו.

💬 שאלות לדיון

1. **הבנה:** מה עשה רב ספרא, ולמה?
2. **פרשנות:** למה התורה כותבת "מדבר שקר תרחק" ולא רק "לא תשקר"?
3. **הערכה:** האם הייתם מצפים מאדם היום לנהוג כמו רב ספרא במכירה ביד שנייה? נמקו.

🎟️ כרטיס יציאה (2 שורות, בסוף השיעור)

1. דבר אחד שלמדתי היום על אמת: ____

2. מצב אחד השבוע שבו אנסה לנהוג כך: ____

💡 הערות למורה

את לשון רש"י (בלי ניקוד) כדאי לקרוא יחד ולתרגם משפט-משפט. "ק"ש" הוא קריאת שמע; "דמים" פירושו מחיר.

בממלכתי אפשר להציג את המקורות כחלק מן התרבות היהודית ולהתמקד בשאלות הערכיות; בחמ"ד אפשר להרחיב ב"חותמו של הקב"ה אמת" כהשראה לעבודת המידות.

הפירוש ל"תרחק" שבהסבר הוא הצעה לדיון בכיתה, לא ציטוט של פרשן מסוים.

📝 בדף העבודה

מקורות: מדבר שקר תרחק, ודובר אמת בלבבו: 7 תרגילים, ומחוון מלא בעמוד השני.

מקורות

- שמות כג (מכון ממרא)
- תהילים טו (מכון ממרא)
- מכות כד ע"א, ורש"י שם (ספריא)
- שבת נה ע"א (ספריא)

מחוון: מקורות: מדבר שקר תרחק, ודובר אמת בלבבו

1. "לא תשקר" אוסר לומר דבר לא נכון. "תרחק" מבקש להתרחק גם ממה שקרוב לשקר. דוגמאות: לספר רק חצי מהסיפור, להגזים, לשתוק כשמישהו טועה לטובתי, להשאיר רושם לא נכון.
2. הוא עונה על השאלה "מי יגור באהלך, מי ישכון בהר קדשך" (פסוק א). התכונות: הולך תמים, פועל צדק, דובר אמת בלבבו.
3. ב. קרא קריאת שמע ולא רצה להפסיק.
4. במחיר שהקונה הציע בפעם הראשונה, כי כבר בליבו הסכים למכור במחיר הזה.
5. אמת "בלבבו" היא אמת גם במה שאדם מחליט בלב, לא רק במה שהוא אומר בקול. רב ספרא נהג לפי מה שהחליט בלבו, אף שאיש לא היה יודע.
6. חותם הוא הסימן או החתימה שמזהים את בעליו. כמו שחתימה מזהה אדם, האמת מזהה את ה', ומי שדובר אמת דומה לו ונושא את "החותם" שלו.
7. תשובה מנומקת. למשל: "ודובר אמת בלבבו", כי כמו רב ספרא, עומר נהג באמת גם כשאיש לא היה יודע ("אני אדע"); או "מדבר שקר תרחק", כי השתיקה הייתה קרובה לשקר.